

การพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคทายก (ปุ๋จารย์) แบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ในจังหวัดเชียงราย

DEVELOPMENT OF KNOWLEDGE OF THE COURSE FOR TEMPLE WARDENS
(LEADERS OF CEREMONIES) WITH THE CO-OPERATION OF NETWORK MEMBERS IN
CHIANG RAI PROVINCE

สุวัฒน์ จรจันทร์

Suwat Jonjun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

thanit_loonlawan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ ตำรา และการศาสนพิธีของมัคทายก และภาคีเครือข่าย ในจังหวัดเชียงราย 2) เพื่อพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคทายก (ปุ๋จารย์) โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในจังหวัดเชียงราย 3) เพื่อวิเคราะห์และนำชุดความรู้หลักสูตรมัคทายก (ปุ๋จารย์) ไปประยุกต์ใช้ ในการศาสนพิธีของจังหวัดเชียงราย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Reserch) เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และจากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า

1) องค์ความรู้ ตำรา และการศาสนพิธีของมัคทายกและภาคีเครือข่าย ในจังหวัดเชียงราย พบว่า มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติศาสนพิธีเบื้องต้น และ คู่มือปุ๋ออาจารย์ ตลอดจนจนถึงนำไปสร้างเป็น องค์ความรู้ ตำรา และการศาสนพิธีของมัคทายก

2) พัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคทายก (ปุ๋จารย์) โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายใน จังหวัดเชียงราย พบว่า มีกระบวนการมีส่วนร่วมดังนี้คือ มีการพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคทายกแบบ ภาคกลาง และ การพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคทายกแบบล้านนา เพื่อให้เป็นแบบแผนในการปฏิบัติ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน

3) วิเคราะห์และนำเสนอชุดความรู้หลักสูตรมคฺฉนายนก (ปูจารย์) ไปประยุกต์ใช้ ในการศาสนพิธี ของ จังหวัดเชียงรายน พบว่า มีการรูปแบบการสร้างเครือข่ายของมคฺฉนายนก และมีกระบวนการสร้างเครือข่าย ของมคฺฉนายนก ตลอดจนถึง การนำเสนอชุดความรู้หลักสูตรมคฺฉนายนก (ปูจารย์) ไปประยุกต์ใช้ ในการศาสนพิธี ของจังหวัดเชียงรายน

คำสำคัญ: การพัฒนาชุดความรู้; หลักสูตรมคฺฉนายนก (ปูจารย์) ; การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

Abstract

This material has objectives to 1) study the knowledge, texts and rituals (religious ceremony) of the liaison (Makkanayok) and network associates in Chiang Rai Province, 2) develop the knowledge set for the liaison (Makkanayok) course (Poo Chan) with the participation of network partners in Chiang Rai Province and 3) to analyze and apply the knowledge set of the liaison (Makkanayok) course (Poo Chan) in the religious ceremony of Chiang Rai. This is the qualitative research. The research result was found as follows;

1) The knowledge, texts and rituals (religious ceremony) of the liaison (Makkanayok) and network associates in Chiang Rai Province was found that there were introductory manuals of religious ceremony and guideline for the liaison (Makkanayok), including the creation of body of knowledge, texts and the rituals for the liaison (Makkanayok).

2) The developing of the knowledge set for the liaison (Makkanayok) course (Poo Chan) with the participation of network partners in Chiang Rai Province, the participation process was that the development was done through the integration of the central region and the Lanna style to be in the model of same or similar practice.

3) Analyze and apply the knowledge set of the liaison (Makkanayok) course (Poo Chan) in the religious ceremony of Chiang Rai, there was a pattern of creating a

network of the liaison (Makkanayok) and there is a process of building a network of the liaison (Makkanayok), as well as applying the knowledge of the the liaison (Makkanayok) course (Poo Chan) to apply in the rituals (religious ceremony) of Chiang Rai Province.

Key Words: Knowledge Set Development, the Liaison (Makkanayok) Course (Poo Chan), Participation of Network Partners.

บทนำ

พระพุทธศาสนามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน ทำให้ประชาชนไทยส่วนใหญ่ยกย่องเทิดทูนพระพุทธศาสนาเป็นสรณะแห่งชีวิตสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จึงปรากฏให้เห็น ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมตลอดถึงศาสนพิธีและพิธีกรรมต่างๆในทางพระพุทธศาสนาล้วนมีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และมีความแนบแน่นในสังคมไทยมาโดยตลอด ความแนบแน่นสังคมไทยกับพระพุทธศาสนาไว้ว่า “พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาประจำชาติ ทั้งนี้เพราะการที่พระพุทธศาสนากับชนชาติไทยได้มีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทย เนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติอันชัดเจนชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ในด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดระยะเวลายาวนาน จนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากันและสนองความต้องการของกันและกันตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่นๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทยถึงขั้นที่ทำให้เกิดมีระบบระเบียบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบแผนของคนไทยโดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะและเนื้อหาของตนเองที่เน้นเด่นบางแง่บางด้านเป็นพิเศษแยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่วไปเรียกว่า พระพุทธศาสนาแบบไทยหรือพระพุทธศาสนาของชาวไทย” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560 : 805)

จากการที่ชาวไทยยึดถือพระพุทธศาสนาเป็นสรณะ จึงพบว่ามี การสร้างวัดและสำนักสงฆ์ขึ้นทุกหมู่บ้านในประเทศไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน กระจ่ายในชุมชนต่างๆอยู่ทั่วประเทศนั้นเป็นเพราะว่าวัดมีบทบาทต่อสังคมไทยในฐานะเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญในการปฏิบัติศาสนกิจทางพระพุทธศาสนาของชุมชน ซึ่งมีพุทธบริษัทเป็นองค์ประกอบคือภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา โดยมีพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ปกครองสงฆ์ควบคุมดูแลวัด และสำนักสงฆ์เป็นหลักในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และจัดกิจกรรม ในพิธีกรรมต่างๆให้แก่วัดสำนักสงฆ์ อุบาสกอุบาสิกา ที่เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมในการจัดกิจกรรมและพิธีกรรมต่างๆในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองให้แก่พระพุทธศาสนา(คู่มือพระสังฆาธิการ, 2560 : 202)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นถึงแม้ว่า อุบาสก อุบาสิกา โดยทั่วไปไม่ใช่เป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่กำหนดไว้ก็ตาม คุณสมบัติผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้คือ 1) พระสังฆาธิการ 2) พระนักเทศน์ 3) พระวิปัสสนาจารย์ 4) พระธรรมทูต 5) พระจริยานิเทศก์ 6) พระปริยัตินิเทศก์ 7) พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนา 8) ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนก ธรรม-บาลี 9) ครูสอนโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ 10) พระภิกษุสามเณร ดังนั้น อุบาสก อุบาสิกา ที่กล่าวไว้สามารถจัดเข้ากับบุคคลในกลุ่มที่ 9 ได้เพราะคุณสมบัติของบุคลากรในกลุ่มที่อธิบายไว้ว่า ครูสอนโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ คือ พระภิกษุ สามเณร หรือฆราวาส อย่างไรก็ตามบุคคลดังกล่าวยังได้รับการยกย่องจากพุทธศาสนิกชนหรือที่เรารู้จักกันในนามของศรัทธาสาธุชนในชุมชนของสังคมคือวัดต่างๆได้รับการแต่งตั้งเป็น มัคทายก ไวยาวัจกร ปู่อาจารย์แล้วแต่จะเรียกขานประจํา วัดทั่วไปโดยได้รับความเห็นชอบจากเจ้าอาวาสและศรัทธาประชาชนหรือพุทธศาสนิกชนในชุมชนนั้นๆเพื่อเป็นผู้นำทางศาสนพิธีกรรมในชุมชนที่ได้รับมอบหมาย (มณี พะยอมยงค์, 2550 : 32)

ผู้มีภูมิรู้ภูมิธรรม จึงพอจะกล่าวได้ว่า ฆราวาส ผู้มีภูมิรู้ภูมิธรรมอาจจะหมายถึงผู้ที่เคยบวชเรียนมาก่อน อันเป็นไปตามความเชื่อในสังคมไทยที่เชื่อว่าบุคคลที่ได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา เป็นบุคคลที่มีศีลธรรมและจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีทำหน้าที่ผู้นำในสังคมจึงทำให้เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและยอมรับของสังคม จึงสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ผู้คนระดับชุมชนในวัดต่างๆ ได้ ดังนั้น

วัดแต่ละวัดจึงต้องมีอุบาสกผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือและเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากพระสงฆ์โดยทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ที่เรียกกันว่า “มัคนายก”

มัคนายก คือบุคคลผู้ทำหน้าที่เพื่อให้การประกอบพิธีกรรมและพิธีการดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เป็นไปตามขั้นตอนและถูกต้องตามจารีตประเพณีตามความเหมาะสมของงานนั้นๆ จึงต้องเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องศาสนาพิธีและเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนในชุมชนสังคมนั้นๆ มอบหมายให้เป็นตัวแทนในการนำประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งในงานมงคล และอวมงคลเป็นอย่างดีมีปฏิภาณไหวพริบรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นได้ มีมนุษยสัมพันธ์เข้ากับบุคคลได้ทุกกลุ่ม มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ควรศึกษาพิธีกรรมทางศาสนาและรายละเอียดของกำหนดการให้ดี แต่งกายสุภาพเหมาะสมกับพิธีกรรมเตรียมอุปกรณ์ในแต่ละพิธีให้พร้อมก่อนพิธีจะเริ่ม รู้จักใช้คำพูดได้อย่างเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะบุคคลและสถานที่ (สุเมธ เมทาวินทกุล, 2560 : 75)

ในจังหวัดเชียงรายมีทั้งหมด อยู่ 18 อำเภอ ได้มีจัดประชุมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย และวัฒนธรรมเชียงราย ปรากฏการณ์ และภาคีเครือข่าย ในการร่วมมือพัฒนาคู่มือตำรามัคนายก ให้เป็นในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนถึงเพื่อได้จัดให้มีการส่งเสริมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมัคนายก ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งร่วมกันส่งเสริมมัคนายกเป็นบุคคลที่เสียสละอุทิศตนให้กับวัดและชุมชนมีจิตสาธารณะปฏิบัติหน้าที่ประพฤติดุปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของพุทธศาสนิกชนสมกับที่ได้รับการบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยบ่มเพาะวิชาความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้กับพิธีกรรมต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ควบคู่กันไปถือว่ามัคนายกเป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัทสี่ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและยังมีส่วนไหนบ้างที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้ให้สืบทอดต่ออนุชนลูกหลานและพระพุทธศาสนาได้

บทความวิจัยนี้นำเสนอเกี่ยวกับ การพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคนายก (ปุจารย์) แบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในจังหวัดเชียงราย เหตุนี้จึงทำให้เกิดแรงบันดาลใจใคร่ที่จะศึกษา ให้ทราบว่า นอกจากงานด้านศาสนาพิธีแล้ว มัคนายกในล้านนา ยังได้ทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนา ด้านใดบ้าง อีกทั้งยังต้องการศึกษาถึงวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในล้านนาว่าทำวิธีใด รูปแบบและกระบวนการอย่างไร และมีแนวทางในการสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมความรู้ทาง

พระพุทธศาสนาได้อย่างไร ตลอดจนถึงในการพัฒนาชุดความรู้มัคทายก ให้ถูกต้อง และเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน เพื่อที่จะได้นำผลของการวิจัย ทำการเผยแพร่เพื่อกระตุ้นให้มัคทายก ในล้านนาได้เกิดจิตสำนึกร่วมกันในอันที่จะนำแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาออกเผยแพร่สู่สังคมในวงกว้าง เพื่อเป็นแนวทางในการจรโลงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและจะได้ศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ ตำรา และการศาสนพิธีของมัคทายกและภาคีเครือข่าย ในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคทายก (ปุ๋จาร์ย) โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อวิเคราะห์และนำชุดความรู้หลักสูตรมัคทายก (ปุ๋จาร์ย) ไปประยุกต์ใช้ ในการศาสนพิธีของจังหวัดเชียงราย

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยเรื่องนี้ได้ทำการทบทวนวรรณกรรม ดังนี้คือ

1. พระกวีรญาณ (จ้านงค์ ทองประเสริฐ) กล่าวถึง ประวัติและวิวัฒนาการของการสื่อสารในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสรู้เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ 35 พรรษา หลังจากที่ได้ตรัสรู้แล้วพระองค์ได้เสด็จไปสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงแสดงพระปฐมเทศนาชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” โปรดพระปัญจวัคคีย์ จนท่านอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุเป็นโสดาบัน ต่อมาพระภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล ระหว่างที่ทรงจำพรรษาแรกได้ทรงโปรดพระยสะ บิดา มารดา ภรรยาเก่า สหายของพระยสะ ชาวเมืองพาราณสี 4 คน และสหายนอกเมืองพาราณสีอีก 50 คน จนมี พระสาวก รวม 60 รูป ที่ทรงสั่งสอนด้วยพระองค์เองจนบรรลุพระอรหัตตผล และตรัสอบรมสั่งสอนวิธีการอื่น ๆ อีกเพื่อให้พระสาวกเหล่านั้นสามารถอบรมสั่งสอนประชาชนต่อไปได้จากนั้นทรงส่งพระสาวกทั้ง 60 รูปเหล่านั้น ออกไปประกาศพระศาสนาหรือประชาสัมพันธ์พระพุทธศาสนา ส่วนพระองค์เองได้เสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคมในระหว่างทางได้โปรดกลุ่ม ภัททวัคคีย์ 30 คน โปรดขุททิล 3 พี่น้อง พร้อมด้วย

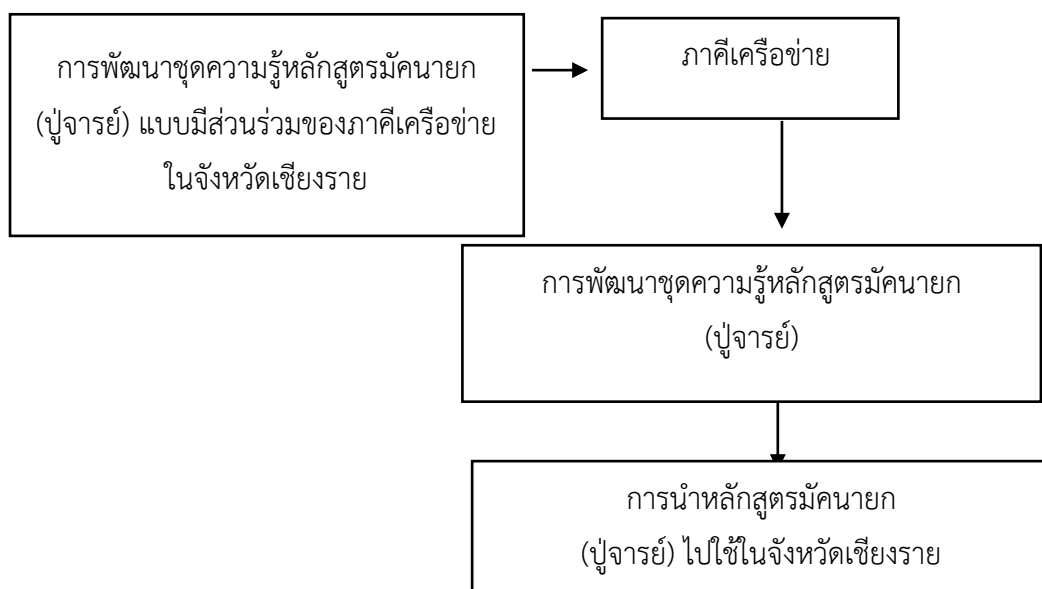
บริวาร แล้วเดินทางไปกรุงราชคฤห์โปรด พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยชาวมคร 110,000 คน จนเกิด
ดวงตาเห็นธรรม ในการประกาศพระพุทธศาสนาตระหนักถึงภาระในการทำหน้าที่ต้องมีความอดทน
อดกลั้นต่อความลำบากทั้งทางกายและจิตใจ ทรงให้โอวาทในข้อที่ไม่ควรกระทำ เช่น การไม่
เบียดเบียนการไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่ทำบาปทั้งปวง เป็นต้น

2. พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงการใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ ในสมัยพุทธกาล
การประกาศพระศาสนา มีพระพุทธเจ้าเป็นศูนย์กลาง จึงไม่มีปัญหามากนัก เพราะถ้าเกิดปัญหา
พระพุทธเจ้าก็ประชุมสงฆ์บัญญัติวินัยเป็นข้อห้ามไว้ ส่วนการใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ของ
พระพุทธเจ้านั้น มีพุทธลีลาในการสอนที่ประยุกต์เข้ากับยุคสมัยได้เป็นอย่างดี แต่พอกาลเวลา
เปลี่ยนไป วิธีการที่เคยใช้ได้ผลอาจจะต้องมีการปรับปรุงบ้าง ยิ่งในยุคโซเชียลมีเดียมีสารจำนวนมากที่สื่อ
ออกไปยังประชาชน เพียงแต่ใช้โปรแกรมค้นหาที่สามารถทราบข้อมูลแทบทุกอย่างที่ต้องการได้ใช้เวลา
ไม่นานทุกอย่างอยู่ที่ปลายมือ แต่มีปัญหาตามมาคือเราไม่แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้รับมานั้นถูกต้องตาม
ข้อเท็จจริงหรือไม่ ส่วนหนึ่งมาจากผู้ส่งสารที่จะสื่อออกไปนักเผยแผ่จึงต้องศึกษาศิลปะในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา

3.ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึง แนวคิดและความหมายของปูจарยในทางพระพุทธศาสนา
แบบลัทธิ พวว่า ปูจарย, มรรคทายก, มัคทายก “ผู้นำทาง”, ผู้นำทางบุญ เปนผู้นำจัดแจง
ในเรื่องทางบุญทางกุศล และ เปนหัวหน้านำชุมชนฝ่ายคฤหัสถ์ในศาสนพิธี เช่น อาราธนาศีล
อาราธนาธรรม กล่าวนำถวาย เปนต้น ตามปกติทำหน้าที่ประจำอยู่กับวัดใดวัดหนึ่ง เรียกว่าเปนมรรค
ทายกของวัดนั้นๆ ผู้นำทางบุญของเหล่าสัปบุรุษ เรียกเพี้ยนไปว่า มรรคทายก ซึ่งแปลว่า ผู้เฝ้าทาง
หรือ ผู้เฝ้าทางสวรรค์

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย
ตามแนวคิด/ทฤษฎี โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

กระบวนการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคทายก (ปุจารย์) แบบมีส่วนร่วม
ของภาคีเครือข่ายในจังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1) ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของมัคทายกในทาง
พระพุทธศาสนาล้านนา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการสร้างเครือข่าย แนวคิดการ
ส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา การศึกษาแผนงาน/แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาชุด
ความรู้เครือข่ายของมัคทายกในการส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในล้านนา

2) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัยโดย
สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วมของ
หน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus
Group Discussion)

3) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา
ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน
เทคโนโลยี ปรากฏท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการ
สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้
ได้มาซึ่งการพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคทายก (ปุจารย์) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

- 3.1 ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.2 ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล
- 3.3 ประชุมสนทนากลุ่มย่อย
- 3.4 วิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากเอกสาร และ จากการประชุมกลุ่มย่อย
- 3.5 สรุปผลการวิจัย
- 3.6 นำเสนอผลการวิจัย

4) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)
เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ รูปแบบและวิธีการ การ
ท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถามแสดงความ
คิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ปรากฏท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

5) สรุปผลการวิจัยที่ได้คือ มีชุดความรู้หลักสูตรมัคทายก (ปุจารย์) ไปประยุกต์ใช้
ในการศาสนพิธีของจังหวัดเชียงราย

6) นำเสนอผลงานวิจัย ในระดับชาติ

ผลการวิจัย

1) องค์ความรู้ ตำรา และการศาสนพิธีของมัคนายกและภาคีเครือข่าย ในจังหวัดเชียงราย พบว่า มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติศาสนพิธีเบื้องต้น เช่นความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี การเตรียมการและการปฏิบัติงานศาสนพิธี แนวทางการจัดงานศาสนพิธีกับสถาบันพระมหากษัตริย์ แนวทางการจัดงานมงคลพิธี แนวทางการจัดงานอวมงคล การจัดงานพิธี และ คู่มือปู่อจารย์ ประกอบไปด้วยเนื้อหา ดังนี้คือ ปู่อจารย์กับพิธีกรรมล้านนา ปู่อจารย์กับความรู้ทางโหราศาสตร์ การสู่ขอเข้าขวัญ บทยอคุณพระเจ้าและการยอทาน ดูเมื่อดูหมอดูยาม ตลอดจนจนถึงนำไปสร้างเป็นองค์ความรู้ ตำรา และการศาสนพิธีของมัคนายก

2) พัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคนายก (ปู่อจารย์)โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในจังหวัดเชียงราย พบว่า มีกระบวนการมีส่วนร่วมดังนี้คือ มีการพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคนายกแบบภาคกลาง และการพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมัคนายกแบบล้านนา เพื่อให้เป็นแบบแผนในการปฏิบัติที่เป็นรูปแบบเดียวกัน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ทั้งปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ปราชญ์ท้องถิ่น ปราชญ์ล้านนา ปราชญ์ชาวบ้าน วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย ช่วยในการวิพากษ์หลักสูตรมัคทายกให้ตกผลึก

3) วิเคราะห์และนำชุดความรู้หลักสูตรมัคนายก (ปู่อจารย์) ไปประยุกต์ใช้ ในการศาสนพิธีของจังหวัดเชียงราย พบว่า มีรูปแบบการสร้างเครือข่ายของมัคนายก และมีกระบวนการสร้างเครือข่ายของมัคนายก ตลอดจนถึง การนำชุดความรู้หลักสูตรมัคนายก (ปู่อจารย์) ไปประยุกต์ใช้ ในการศาสนพิธีของจังหวัดเชียงรายที่ผ่านจากการยอมรับของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำไปใช้เป็นต้นแบบให้มัคทายกในจังหวัดเชียงรายได้นำไปใช้ในรูปแบบเดียวกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้องดังนี้คือ

จิรศักดิ์ ปันลำ ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบและกระบวนการสร้างเครือข่ายมัคนายกในการส่งเสริมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า คนายกหรือปู่อจารย์ แปลว่า ผู้นำทาง ผู้นำทางบุญทางกุศลเป็นหัวหน้าในศาสนพิธี เช่น อารธนาศีล อารธนาธรรม กล่าวนำถวาย

ตามปกติจะทำหน้าที่ประจำที่วัดใดวัดหนึ่งมักจะเรียกสับสนว่า มรรคทายก ซึ่งหมายถึง ผู้ให้ทาง หรือ
ผู้บอกทาง มรรคทายก เป็นอุบาสก จึงต้องมีคุณธรรมของอุบาสก ได้แก่ มีศรัทธา มีศีล มีความ
ประพฤติทางกาย วาจาที่เรียบร้อย เชื่อกรรมไม่ถือนมกตต้นข้าว ไม่แสวงหาบุญนอกเขตภายนอกหลัก
พระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

เจษฎา สอนบาลี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สถานภาพและบทบาทของน้อยและหนานในสังคม
ล้านนา พบว่า สถานภาพและบทบาทของน้อยและหนานในอดีตมีอยู่ 6 ด้าน คือ ด้านการเป็นผู้นำ
ด้านการแพทย์แผนโบราณ ด้านงานช่าง “สล่า” ด้านศิลปะและการแสดง ด้านการศึกษา ด้าน
พิธีกรรม โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ ปัจจุบันเหลือเพียงด้านพิธีกรรม โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ รูปแบบ
และวิธีการฟื้นฟูสถานภาพและบทบาท คือ การปรับปรุงตนเอง ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

พระสมุห์พรเทพ ภาธมโม (โตแย้ม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการทำขวัญนาค ในการเผยแผ่
ธรรมะแก่ประชาชนของนายชินกร ไกรลาศ (ชิน ฝ่ายเทศ) พบว่า ในฐานะผู้ส่งสาร(Source) มี
ลักษณะการสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตา (face to face communication) โดยถ่ายทอดผ่านสื่อ
พื้นบ้าน (folk media) ด้วยวิธีการแห่ร้องและการบรรยายสอดแทรกเชื่อมโยง ในการเผยแผ่ธรรมะ
แก่ประชาชนวัตถุประสงค์ด้านผู้ส่งสารได้แก่ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญ ให้ความรู้
เกี่ยวกับหลักธรรมที่ปรากฏในการทำขวัญ โน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาล้อยตามคติคำสอนในบททำ
ขวัญแล้วนำไปปฏิบัติตาม สร้างความพอใจและความบันเทิงแก่ผู้ฟังในขณะร่วมพิธีได้รับความรู้
เกี่ยวกับพิธีกรรมรู้จักใช้ความคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผลตระหนักถึงความกตัญญูกตเวทิตาต่อบุพการี
และผู้มีพระคุณมีความเลื่อมใสเป็นการพัฒนาปัญญาและความคิดไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิด
ความสุขสงบในครอบครัวและสังคมได้

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยมีดังนี้คือ

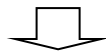
การพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมคทายก (ปู่จารย์) แบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย
ในจังหวัดเชียงราย

มีชุดคู่มือหลักสูตรมคทายก (ปู่จารย์)

มีการผลิตตำรา และ สื่อทัศน์ สื่อโสต สื่อโสตทัศน์ หลักสูตรมคทายก
เป็นการประกอบส่งเสริมความรู้ทางพิธีกรรม/หลักธรรมความสามารถและ
ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งทางด้าน
พิธีกรรม วรรณกรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

มีการสร้างเครือข่ายมคทายกในจังหวัดเชียงราย
เพื่อทำให้มีการติดต่อสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการ
ร่วมมือกันด้วยความสมัครใจการสร้างเครือข่ายเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน
ของสิ่งมีชีวิตที่ควรได้รับการสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายต่อไปเรื่อยๆ
มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

สรุป

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดความรู้หลักสูตรมคทายก (ปู่จารย์) แบบมีส่วนร่วม
ของภาคีเครือข่ายในจังหวัดเชียงราย ทำให้ได้มีชุดองค์ความรู้หลักสูตรมคทายกในล้านนา โดยผ่าน
การวิพากษ์ วิจารณ์ และเป็นที่ยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถนำไปให้มคทายกในจังหวัดเชียงราย
นำไปศึกษา และสามารถนำไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ก. ควรมีการศึกษาเรื่อง “มัคนายก : แนวคิดและแรงจูงใจในการเป็นผู้นำบุญ
ล้านนา” ซึ่งเป็นการศึกษาไม่เฉพาะเจาะจงของแต่ละพื้นที่ เพราะเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์
ศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวล้านนา

ข. ควรมีการศึกษาร่วมกันเรื่อง “มัคนายกในล้านนากับการเรียนรู้วัฒนธรรมแบบใหม่”
ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะเจาะจงของแต่ละจังหวัด เพื่อเป็นการก้าวทันความก้าวหน้าของมัคนายก
ล้านนาให้ทันสมัยในยุคไทยแลนด์ 4.0

ค. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการสร้างเครือข่ายมัคนายกในการ
ส่งเสริมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในล้านนา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบองค์ความรู้เกี่ยวกับมีการผลิตตำรา และ สื่อทัศน์ สื่อโสต สื่อโสตทัศน์
หลักสูตรมัคทายก เป็นการประกอบส่งเสริมความรู้ทางพิธีกรรม/หลักธรรมความสามารถและความ
เข้าใจในทางพระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งทางด้านพิธีกรรม วรรณกรรมและแนว
ทางการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

References

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.
- คู่มือพระสังฆาธิการ. (2560). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมัคทายก*. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- สุเมธ เมทาวิชญกุล. (2560). *การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
พิมพ์ที่บริษัทสุขุมและบุตรจำกัด.
- มณี พะยอมยงค์. (2550). *พิธีกรรมล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ พิมพ์ลักษณ์.